

Сергій В. Іванцов*

СТРАТЕГІЧНІ ЗАСАДИ ТА НАПРЯМИ РОЗВИТКУ ЦИФРОВОЇ ЕКОНОМІКИ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

Враховуючи важливість розвитку цифрової економіки для України, обґрунтовано необхідність погоджувати цей процес з євроінтеграцією. Метою статті є визначення стратегічних засад та напрямів розвитку цифрової економіки в Україні в умовах інтеграції до ЄС. Обґрунтовано доцільність використання досвіду ЄС у цифровій сфері. Запропоновано використання концепцій: наздоганяючого, конвергентного та імітаційного розвитку. Наголошується на необхідності врахування і використання стратегій та політики розвитку цифрової економіки ЄС, формування власного бачення цифрового майбутнього, засади чого надані у статті. Роз'яснено важливість для України головних напрямів розвитку цифрової економіки у ЄС, а саме: формування єдиного простору даних; підвищення рівня цифрової безпеки; розвиток цифрового сектору; цифровізація внутрішнього ринку; цифрова трансформація державних послуг та управління; цифровізація соціальної сфери тощо. Обґрунтовано необхідність відродження космічної індустрії, ОПК та сектору науки за рахунок співробітництва з ЄС.

Ключові слова: цифрові технології, цифрова економіка, стратегія, державна політика, ЄС, європейська інтеграція.

Літ. 14.

DOI: 10.32752/1993-6788-2024-1-282-138-146

Serhii V. Ivantsov

STRATEGIC FOUNDATIONS AND DIRECTIONS FOR THE DEVELOPMENT OF THE DIGITAL ECONOMY IN UKRAINE IN THE CONDITIONS OF EUROPEAN INTEGRATION

Digital technologies have become one of the main drivers of economic change and have led to the emergence of the digital economy. Taking into account the importance of digital transformations for economic growth and competitiveness, different countries are faced with the task of developing an optimal strategy for their implementation. This issue is relevant for Ukraine, especially in terms of restoring and modernising the national economy. Given its external course, the development of the digital economy in Ukraine should be linked to integration into the EU, given the digital course of this organisation. Therefore, the purpose of the article is to define the strategic foundations and directions of development of the digital economy in Ukraine in the context of its integration into the EU.

The importance of developing the digital economy for Ukraine is substantiated. The great importance and impact of European integration on the national economy in external and internal aspects is taken into account. The author substantiates the expediency of using the EU experience in the digital sphere, the need to adhere to its goals, objectives, legal framework and directions of development of the digital economy. For the development of the digital economy in the context of European integration, it is proposed to use the concepts of chasing, convergent and imitation development, each of which has its own advantages. The need to take into account and use of EU strategies and policies for the development of the digital economy is emphasised. Taking into account the specifics of Ukraine compared to the EU countries, it is necessary to adopt and clarify the vision of the digital future, the basis of which is presented in the article. The importance for Ukraine of the

* University of Customs and Finance. Ukraine.

main directions of digital economy development in the EU is explained, namely: the formation of a single data space; improving the level of digital security; development of the digital sector; digitalisation of the internal market; various structural areas (advanced manufacturing, transport, energy, agriculture, urban development); digital transformation of public services and governance; digitalisation of the social sphere and civic space. It is substantiated that, on the basis of digital transformations, it is necessary to revive such industries as the space industry and the defence industry, as well as the science sector. The basis for this is, in particular, cooperation with the EU and its individual member states.

Keywords: digital technologies, digital economy, strategy, public policy, EU, European integration.

Постановка проблеми. Специфіка сучасного етапу розвитку світового господарства виявилась у перетворенні цифрових технологій на один з головних чинників економічних змін та виникнення так званої цифрової економіки. Вона характеризується активізацією комунікацій, зростанням інформаційної інтенсивності економічних систем, появою нових ринкових механізмів та видів економічної діяльності. Розвиток цифрової економіки в цілому суттєво впливає на параметри зростання національного господарства. Як свідчить світовий досвід, цифрові трансформації у великій мірі визначають міжнародну конкурентоспроможність країни, галузей її економіки та окремих підприємств. З огляду на це, у країн виникає завдання розробки оптимальної національної стратегії розвитку цифрової економіки, яка б визначала відповідні засади, напрями та заходи, спрямовані на інтенсифікацію цифрових трансформацій. Це особливо актуально для України, яка у надскладних умовах продовжує взятий курс на розвиток цифрової економіки, що, окрім іншого, буде сприяти стійкості під час та відновленню після війни. Розвиток цифрової економіки в Україні має відбуватись погоджено зі світовими і, особливо, європейськими трендами, тому відповідна стратегія повинна бути тісно пов'язана з процесами євроінтеграції, урахувати цифровий курс ЄС, що дозволить прискорити включення у його цифровий простір.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сутність та особливості розвитку цифрової економіки як складової національного господарства розглянута такими вітчизняними та зарубіжними вченими як: Г. Матвієнко-Біляєва [1], П. Пуцентейло, О. Гуменюк [2], Р. Аткинсон [3]. Сучасне розуміння впливу цифрових технологій та інновацій на економіку досліджено у працях Г. Чмерук [4], А. Де Кромбрюгге, С. Мур [5], Д. Дріскелла [6]. Пріоритетні завдання, які виникають у зв'язку зі створенням безпечного цифрового простору та цифровим переходом, обґрунтовано: Д. Кіселяковою, Б. Шофранковою, Е. Широю, Р. Федорчиковою [7], К. Поллувіром, С. Реткліффом, Б. Мартінілло, Дж. Де Боно [8], Ф. Стейнбергом [9], С. Босеаном, А. Варзару [10] тощо. Необхідність використання Україною найкращих практик ЄС у сфері цифрової політики показано у роботах І. Артємова, С. Віднянського, І. Тодорова, П. Токара [11], Н. Шаповал, М. Федосеєнка, О. Грибановського, О. Терещенко [12], Д. Олійника [13], В. Омеляненко [14]. Проте, не зважаючи на велику увагу до цифрових трансформацій, стратегічні аспекти розбудови цифрової економіки в Україні досліджені досить фрагментарно.

Мета дослідження визначити стратегічні засади та напрями розвитку цифрової економіки в Україні в умовах інтеграції до ЄС.

Основний результати дослідження. Важливість розвитку цифрової економіки для України зумовлена необхідністю сприяння соціально-економічній модернізації, позитивним структурним перетворенням економіки, розвитку нових галузей, загального поживлення економіки, недопущення значного відставання від світових технологічних трендів і включення в європейські тенденції, стимулювання інноваційної діяльності та у підсумку підвищення загального рівня продуктивності економіки, рівня міжнародної конкурентоспроможності її галузей. Великий потенціал розвитку цифрової економіки для модернізації економіки України пов'язаний зі схожим впливом європейської інтеграції, що посилюється в контексті трансформацій, які відбуваються в ЄС. Європейська інтеграція має всеохоплююче цивілізаційне, політичне, економічне та соціальне значення для України. Євроінтеграція впливає на економіку України у зовнішньому (включення у світові технологічні тренди, запозичення технологій, адаптація до стандартів; зміцнення глобальних геоекономічних і геополітичних позицій; розвиток кооперації виробництва та НДДКР, включення до європейських виробничих ланцюжків; просування продукції та послуг на ринок ЄС; включення в цифровий простір ЄС, ринок даних, цифрових товарів і послуг тощо) та внутрішньому (удосконалення інституціональної бази та системи регулювання економіки; залучення фінансових ресурсів, включно з інвестиціями та підтримкою; адаптація та впровадження технологій; запозичення нових моделей економічної організації та кооперації; зміна соціально-культурного середовища тощо) аспектах. Вплив європейської інтеграції є принципово важливим для історичного та цивілізаційного розвитку України, відродження національної економіки після закінчення російсько-української війни. Потрібно акцентувати увагу на модернізаційному значенні європейської інтеграції України, що проявляється зокрема у технологічному аспекті. Інтеграція в ЄС створить ряд нових факторів прискорення модернізації (інвестиції, підтримка, стандарти, фахівці тощо), буде сприяти подоланню політичної та управлінської кризи, низької якості інституцій та ін. Будь-які стратегії розвитку України повинні будуватися на основі європейських підходів, баченні майбутнього і у руслі стратегічних курсів ЄС.

З огляду на вищезазначене, розвиток цифрової економіки в Україні доцільно поєднати з європейською інтеграцією. Рухаючись на шляху європейської інтеграції, Україна повинна дотримуватися загальних цілей, завдань, індикаторів і напрямів розвитку цифрової економіки, встановлених у ЄС, гармонізувати своє законодавство, адаптувати стандарти, долучатися до політики об'єднання. У контексті цього потрібно враховувати, що у європейському підході до розвитку цифрової економіки ключовими є: орієнтація на людину, інклюзивність та відповідальність. Тому європейська інтеграція сприятиме зміцненню в Україні сучасного соціального капіталізму, основ справедливої ринкової економіки. Також вона стимулюватиме появу і поширення інновацій, переходу до інноваційної моделі економіки.

Вступ до ЄС створює для України два аспекти відкритості. Перший — це відкритість щодо європейських цінностей, цілей, планів, регуляторних норм і стандартів ЄС. Другий — це відкритість щодо решти світового простору, яка має відповідати європейським цінностям і принципам. Відкритість більшою мірою передбачає зовнішню, а не внутрішню орієнтацію, прийняття конкуренції, посилення власного потенціалу. Контекст європейської інтеграції вимагає використання ряду концепцій розвитку цифрової економіки в Україні, а саме:

- концепція наздоганяючого розвитку — інтегруючись до ЄС, Україна приймає високі цілі, приєднується до прогресивних стратегій розвитку та передових підходів у побудові цифрової економіки, що передбачає слідування країнам-лідерам цифрових трансформацій. ЄС є головним джерелом моделей, досвіду та новацій, але це не виключає ініціативи України;

- концепція конвергентного розвитку — це розвиток цифрової економіки в Україні, який відбувається на основі підвищення рівня схожості з цифровою економікою ЄС, точніше, з його правилами і стандартами інституціонально. Необхідно розглядати конвергенцію України, як країни-кандидата на вступ, і країн ЄС у сфері цифрової економіки. У міру розвитку цифрової економіки, України увійде в нормальний процес конвергенції між країнами-членами ЄС;

- концепція імітаційного розвитку — передбачає доцільне та допустиме копіювання стратегій розвитку цифрової економіки, прийняття принципів, перенесення певних підходів, запозичення технологій та ін. Імітація заснована на виконанні цільових настанов ЄС, здійснюється для використання відповідних значних переваг, пов'язаних з прискоренням, зниженням ризиків тощо.

Усі згадані концепції мають свої переваги, повинні використовуватися на практиці під час формування стратегії й тактики розвитку цифрової економіки в Україні, особливо для прискорення євроінтеграції. Кожна концепція має певні ризики, подолання яких потребує відповідної політичної волі, підтримки дослідницької та експертної діяльності. Приймаючи представлені концепції, необхідно визначити, що Україна може використати стратегію та політичну практику ЄС щодо розвитку цифрової економіки. На базовому рівні має йтися про прийняття європейського підходу, що може стосуватися цивілізаційних, інституціональних, економічних, управлінських аспектів. Прийняття європейського підходу є найбільш важливою, але і найбільш складною та тривалою частиною конвергенції, тому що він має бути прийнятий усіма учасниками: урядом, регіональною владою, спільнотами, бізнесом, населенням у цілому. Це буде сприяти розумінню ідеї та бачення майбутнього, які багато в чому закладені в «Європейському зеленому курсі» (ЄЗК), що разом розглядає зелений і цифровий переходи. Окрім ЄЗК можуть бути враховані та використані: стратегічний план «Цифровий компас» ЄС; політичний фреймворк «Цифрове десятиліття Європи»; спеціальні галузеві стратегії в цифровій сфері; інші секторальні та галузеві стратегії розвитку, що включають положення щодо цифрових трансформацій; законодавство і стандарти ЄС у цифровій сфері. У різних аспектах реалізації політики

розвитку цифрової економіки в Україні можуть бути використані: програми ЄС, що формують програмно-цільову форму політики; моделі підрозділів Єврокомісії, додаткових органів і служб ЄС; структури приватно-державного партнерства; система моніторингу цифрових трансформацій; механізми фінансової підтримки; система адміністративного регулювання; механізми забезпечення співпраці бізнесу між собою у рамках галузевих програм і різних мереж; механізми технічної та різної експертної підтримки; моделі поглибленого співробітництва з окремими країнами-членами та їхніми групами у сфері розвитку цифрової економіки. Країни ЄС, які є лідерами цифровізації, є безумовним взірцем для України, враховуючи звичайно їхні можливості. Також Україна може використовувати позитивний і враховувати негативний досвід країн-послідовників і аутсайдерів.

Загальна специфіка України порівняно з країнами ЄС головним чином проявляється в: 1) значних відмінностях ціннісної бази; 2) складності державного планування та управління в умовах війни; 3) низькому рівні правової дисципліни населення; 3) особливостях капіталізму, пов'язаних із низькою якістю економічних відносин, інститутів, високим рівнем опортунізму, рентної орієнтації, нерівності населення тощо; 4) нагромадженні великої кількості складних політичних, інституціональних, економічних проблем за великого масштабу економіки, що ускладнились війною. Побудова цифрової економіки в Україні на сучасному етапі також ускладнюється загальними проблемами української економіки, які мають глибоке культурне, суспільне й політичне коріння. Очікується, що цифрові трансформації дадуть імпульс для подальших реформ, сприятимуть демонополізації і демократизації економіки загалом.

Основою для стратегічного управління розвитком цифрової економіки в Україні є розробка бачення майбутнього в цілому та цифрового майбутнього зокрема. У ЄС часто робиться акцент саме на цифрове майбутнє, оскільки нові (цифрові) моделі, форми і механізми суспільного життя стануть невід'ємною частиною нашого життя і створять нову якість його організації. Концепція цифрового майбутнього в Україні повинна: 1) зафіксувати прийняття європейського підходу (цінностей, принципів); 2) акцептувати цілі та цільові індикатори, встановлені в ЄС; 3) забезпечити охоплення всіх напрямів, за якими ЄС розвиває цифрову економіку. З іншого боку, з необхідним врахування специфіки України, особливих потреб після війни, що стане підґрунтям для уточнення кола завдань за універсальними європейськими напрямами, а також пропозиції додаткових напрямів, що відповідають ситуації. Концепція цифрового майбутнього будується з урахуванням глобальних технологічних трендів, технологічної конвергенції, трансформацій світового господарства та європейської економіки тощо. В умовах європейської інтеграції Україна приймає напрями розвитку цифрової економіки в ЄС як основні, тобто як головні вектори цифрових трансформацій і стратегічні лінії дій у цій сфері. Ці напрями, враховуючи їх масштабність, є важливими для України, а саме:

1. Формування єдиного простору даних (ринок даних), що є базовим рівнем побудови цифрової економіки, охоплює широкий спектр

функціональних аспектів застосування цифрових технологій і створення інфраструктури для процесів генерування, циркуляції та використання даних в економіці. В Україні цей процес має забезпечуватися на основі повного прийняття європейських концепцій і моделей щодо використання та захисту даних, уніфікації правових норм, технічних і безпекових стандартів. Це усуне бар'єри подальшої інтеграції України до ринку даних ЄС і створить основи для побудови регуляторної системи та умови для запозичення технологій і залучення інвестицій;

2. Підвищення рівня цифрової безпеки, враховуючи високі вимоги ЄС, що має стати першочерговим у державній політиці підтримки та регулюванні цифрових трансформацій. Безпека є головним фактором довіри до інформаційного середовища з боку ЄС до України, регуляторної політики, різних гравців ринку, цифрових платформ, що також впливатиме на євроінтеграцію. Досягнення високого рівня кібербезпеки ґрунтується на уніфікації законодавства і стандартів, залежить від дисципліни їх реалізації. Системний і безперервний контроль за безпекою має стати імперативом державної політики;

3. Розвиток цифрового сектору, що має для України пріоритетне значення, враховуючи його макроекономічний вплив, значення для створення складових цифрової економіки. Піднесення цифрового сектору ґрунтується насамперед на прогресі цифрових технологій та інфраструктури, що має орієнтуватися на досягнення європейського рівня і стандартів у їхньому використанні. Ключовим фактором динаміки та розширення цифрового сектору мають бути інновації. У розвитку окремих видів передових технологій доцільно орієнтуватися на відповідні стратегії ЄС, що дасть змогу своєчасно адаптуватися до мінливого регулювання. Євроінтеграція має сприяти створенню умов для українського цифрового бізнесу, розвитку продуктового бізнесу, їхньому виходу на європейський ринок, для розвитку кооперації між європейськими та українськими компаніями, запозиченню зарубіжних і просуванню вітчизняних технологій, залученню європейських інвестицій і допомоги в цифровий сектор України;

4. Цифровізація Єдиного внутрішнього ринку (ЄВР) ЄС і створення Єдиного цифрового ринку. Уже на поточному етапі в Україні можуть закладатися норми, що забезпечують діяльність у межах ЄВР. Враховуючи його цифровізацію, доцільно використати чинні стратегії та програми у цій сфері, які можуть бути прийняті як напрями цифровізації національного ринку, зокрема в плані доступу до цифрових товарів і послуг, дії цифрових платформ і мереж. Прийняття правил функціонування ЄВР дасть змогу створити умови для інтеграції ринку капіталу України в економічний простір ЄС, побудови нової системи регулювання ринку праці та процесів трудової міграції населення;

5. Різні структурні сфери (передове виробництво, транспорт, енергетика, сільське господарство, розвиток міст). Напрямок критично важливий для України через необхідність відновлення інфраструктури та пожвавлення економіки, забезпечення позитивних структурних змін і створення умов для переходу до стабільного зростання. Приймаючи напрями цифрових

трансформацій в ЄС, потрібно зробити акцент на реалізації настанов зеленого переходу. Доцільно використовувати європейські галузеві стратегії розвитку, дотримуючись загальних для ЄС імперативів. У транспорті та енергетиці пріоритет має віддаватися переходу до стійкості, технічній інтеграції у відповідні системи ЄС. У сільському господарстві цифровізація має сприяти реалізації всієї складної системи регулювання цієї галузі, створеної в ЄС, підвищенню якості продукції АПК. Реалізація наявних у ЄС концепцій цифровізації в розбудові міст України має сприяти їхньому відновленню після війни та підвищенню рівня безпеки;

6. Цифрова трансформація державних послуг та управління. Реалізація європейських моделей у цій сфері дасть змогу розширити спектр і підвищити якість наданих державних послуг, що забезпечить переваги цифрової економіки для бізнесу та населення. Одним із базових напрямів має бути модернізація системи державного управління, побудова сучасної моделі електронного уряду на основі європейського досвіду. Це доповнить функції державних органів влади до рівня європейських країн, сприятиме трансформації адміністративного апарату в Україні відповідно до європейських вимог;

7. Цифровізація соціальної сфери та громадянського простору є базовими для досягнення соціальної інклюзивності та поширення переваг цифрової економіки для населення. В Україні цифрові трансформації, що здійснюються на основі європейських концепцій, моделей та законодавства, сприятимуть реформуванню та підвищенню ефективності систем охорони здоров'я, освіти та медіа. Окремим напрямом є підвищення рівня цифрових навичок населення. Цифрові трансформації важливі для зниження конфліктності, забезпечення вищої згуртуванню суспільства, участі населення у політичних процесах.

Необхідним для України та загальним для всіх напрямів розвитку цифрової економіки є розширення ролі приватних компаній у цифровій сфері. Маються на увазі не лише параметри економічної активності та інвестиції бізнесу, а ініціатива бізнесу, яка має доповнювати ініціативу держави. Бізнес, маючи інноваційність, гнучкість, швидкість реакції тощо, повинен стати потужною рушійною силою цифрових трансформацій, особливо в галузях, які в Україні традиційно характеризуються високим рівнем державної участі.

Європейська інтеграція не тільки не виключає, а й стимулює те, що країна-член або кандидат на вступ здійснює ініціативу у сфері цифрових трансформацій, вирішує власні проблеми, сприяючи досягненню основних цілей ЄС у сфері процвітання. Тому пропонується робити акцент на цифрових трансформаціях у галузях економіки, особливо пріоритетних для відродження. Двома такими галузями є: 1) космічна індустрія, у якій на основі співробітництва з ЄС можуть бути здійснені інституціональні реформи, відновлено матеріальну базу, придбано або розроблено нові технології, залучено інвестиції та прискорено процес виходу на світовий ринок космічних та цифрових послуг; 2) оборонно-промисловий комплекс (ОПК), в якому співпраця з ЄС та з окремими країнами-членами має сприяти модернізації

технологічної бази, включенню України до європейських виробничих ланцюжків, кооперативної розробки нових цифрових технологій та систем. Окремо необхідно розглядати піднесення сектору науки, в якому мають бути посилені напрями роботи, пов'язані з розробкою нових цифрових технологій, удосконалення цифрової інфраструктури, де до сих пір в Україні зберігається великий науково-технічний потенціал. Вирішенню проблем відродження наукового сектору в Україні може сприяти контекст європейської інтеграції та співпраця з ЄС та його країнами-членами.

Висновки. Розвиток цифрової економіки для України є особливо важливим. Цей процес доцільно поєднати з європейською інтеграцією, яка визначає ціннісний та правовий базис. У європейському підході до розвитку цифрової економіки ключовими є: орієнтація на людину, інклюзивність, відповідальність. Контекст європейської інтеграції вимагає врахування і використання концепцій: наздоганяючого розвитку, конвергентного розвитку, імітаційного розвитку. Україна повинна враховувати настанови Європейського зеленого курсу, Цифрового компасу та політики цифрового десятиліття ЄС, адаптуючи їх у національному законодавстві. Україна може використовувати програми ЄС, моделі структур, механізми державної підтримки тощо, враховуючи проблеми розвитку цифрової економіки. На основі досвіду ЄС доцільно розробити концепцію цифрового майбутнього та сформувати державну політику розвитку цифрової економіки. Засадам формування такої політики будуть присвячені перспективні дослідження.

1. Матвієнко-Біляєва Г.Л. Тенденції розвитку цифрової економіки як господарської системи. Економічний простір. 2022. № 181. С. 115-119. URL: <https://doi.org/10.32782/2224-6282/181-20>
2. Пуцентейло П.Р., Гуменюк О.О. Цифрова економіка як новітній вектор реконструкції традиційної економіки. Інноваційна економіка. 2018. №5-6[75]. С. 131-143. URL: <http://inneco.org/index.php/innecoua/article/view/305/367>
3. Atkinson R.D. A U.S. Grand Strategy for the Global Digital Economy. ITIF, 2021. 61 p. URL: <https://www2.itif.org/2021-us-grand-strategy-global-digital-economy.pdf>
4. Чмерук Г. Г. Цифрова економіка як окремий сектор Національної економіки держави. Науковий вісник Ужгородського національного університету. 2019. № 27(2). С. 92-97. URL: <https://doi.org/10.32782/2413-9971/2019-27-38>
5. De Crombrugghe A., Moore S. Investment promotion and the digital economy: A comparative analysis of investment promotion. Practices across the OECD. OECD Investment Insights, 2021. 23p. URL: <https://www.oecd.org/daf/inv/investment-policy/Investment-Insights-Investment-Promotion-Digital-Economy-OECD.pdf>
6. Driskell D. Impact of New Technologies on Economy and Society: A literature Review. MPRA. 2022. Paper No. 115764. URL: https://mpra.ub.uni-muenchen.de/115764/1/MPRA_paper_115764.pdf
7. Kise ьков D., Їбофранков B., Їбір E., Федор ьков R. Assessment of the digital economy's level among the EU countries – an empirical study. Polish journal of management studies. 2022. Vol.26 No.1. DOI: 10.17512/pjms.2022.26.1.0
8. Polluveer K., Ratcliff C., Martinello B., De Bono J. Digital agenda for Europe. Fact Sheets on the European Union, 2023. URL: <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/en/sheet/64/digital-agenda-for-europe>
9. Steinberg F. The Next Steps in EU Economic Integration. Center for Strategic & International Studies, 2023. URL: <https://www.csis.org/analysis/next-steps-eu-economic-integration>
10. Bocan, C.G., V rzar, A.A. EU countries' digital transformation, economic performance, and sustainability analysis. Humanit Soc Sci Commun. 2023. Vol. 10, Article 875. <https://doi.org/10.1057/s41599-023-02415-1>

11. Артьомов І.В., Віднянський С.В., Тодоров І.Я., Токар П.В. Європейська та євроатлантична інтеграція України: стан і перспективи реалізації (2014-2022 рр.): монографія. Ужгород: ДВНЗ «УжНУ», 2022. 284 с. URL: <http://eurodev.uzhnu.edu.ua/images/files/Mono.pdf>
12. Шаповал Н., Федосєнко М., Грибановський О., Терещенко О. Policy Paper: Повеенне відновлення України. Нові ринки та цифрові рішення. KSE Institute, GIZ GmbH, 2022. URL: <https://kse.ua/wp-content/uploads/2022/09/Digital-instruments-in-Ukrainian-recovery.pdf>
13. Олійник Д.І. Щодо вимірювання процесів цифровізації в контексті цілей економічного відновлення. Національний інститут стратегічних досліджень, 2021. URL: <https://niss.gov.ua/sites/default/files/2021-08/tsyfrovizatsiya1.pdf>
14. Omelianenko V. EU's and Ukraine's approaches to digital diplomacy in the geopolitics of technologies. The Foreign Policy Council "Ukrainian Prism", 2023. URL: <https://prismua.org/en/english-eus-and-ukraines-approaches-to-digital-diplomacy-in-the-geopolitics-of-technologies>

1. Matvienko-Biljajeva, G.L. (2022). Tendencii rozvytku cyfrovoi ekonomiky jak gospodarskoi systemy. *Ekonomichnyj prostor*, 181, 115-119. <https://doi.org/10.32782/2224-6282/181-20> [in Ukrainian]
2. Pucentejlo, P.R., & Gumenjuk, O.O. (2018). Cyfrova ekonomika jak novitnij vektor rekonstrukcii tradycijnoi ekonomiky. *Innovacijna ekonomika*, 5-6[75], 131-143. <http://inneco.org/index.php/innecoua/article/view/305/367> [in Ukrainian]
3. Atkinson, R.D. (2021). A U.S. Grand Strategy for the Global Digital Economy. ITIF. <https://www2.itif.org/2021-us-grand-strategy-global-digital-economy.pdf>
4. Chmeruk, G. G. (2019). Cyfrova ekonomika jak okremyj sektor Nacionalnoi ekonomiky derzhavy. *Naukovyj visnyk Uzhgorodskogo nacionalnogo universytetu*, 27(2), 92-97. <https://doi.org/10.32782/2413-9971/2019-27-38> [in Ukrainian]
5. De Crombrughe, A., & Moore, S. (2021). Investment promotion and the digital economy: A comparative analysis of investment promotion. Practices across the OECD. *OECD Investment Insights*. <https://www.oecd.org/daf/inv/investment-policy/Investment-Insights-Investment-Promotion-Digital-Economy-OECD.pdf>
6. Driskell, D. (2022). Impact of New Technologies on Economy and Society: A literature Review. Paper No. 115764. MPRA. https://mpra.ub.uni-muenchen.de/115764/1/MPRA_paper_115764.pdf
7. Kise 6kov6, D., Ёbofrankov6, B., Ёbir6, E., & Fedor 6kov6, R. (2022). Assessment of the digital economy's level among the EU countries – an empirical study. *Polish journal of management studies*, 26(1). DOI: 10.17512/pjms.2022.26.1.0
8. Polluveer, K., Ratcliff, C., Martinello, B., & De Bono, J. (2023). Digital agenda for Europe. Fact Sheets on the European Union. <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/en/sheet/64/digital-agenda-for-europe>
9. Steinberg, F. (2023). The Next Steps in EU Economic Integration. Center for Strategic & International Studies. <https://www.csis.org/analysis/next-steps-eu-economic-integration>
10. Bocean, C.G., & V rzar, A.A. (2023). EU countries' digital transformation, economic performance, and sustainability analysis. *Humanit Soc Sci Commun.*, 10, Article 875. <https://doi.org/10.1057/s41599-023-02415-1>
11. Artiymov, I.V., Vidnjanskij, S.V., Todorov, I.J., & Tokar, P.V. (2022). Jevropejska ta jevroatlantychna integracija Ukrainy: stan i perspektyvy realizacii (2014-2022 rr.). Uzhgorod: DVNZ «UzhНУ». <http://eurodev.uzhnu.edu.ua/images/files/Mono.pdf> [in Ukrainian]
12. Shapoval, N., Fedosejenko, M., Grybanovskij, O., & Tereshhenko, O. (2022). Policy Paper: Povojenne vidnovlennja Ukrainy. Novi rynky ta cyfrovri rishennja. KSE Institute, GIZ GmbH. <https://kse.ua/wp-content/uploads/2022/09/Digital-instruments-in-Ukrainian-recovery.pdf> [in Ukrainian]
13. Olijnyk, D.I. (2021). Shhodo vymirjuvannja procesiv cyfrovizacii v konteksti cilej ekonomichnogo vidnovlennja. *Nacionalnyj instytut strategichnyh doslidzhen*. <https://niss.gov.ua/sites/default/files/2021-08/tsyfrovizatsiya1.pdf> [in Ukrainian]
14. Omelianenko, V. (2023). EU's and Ukraine's approaches to digital diplomacy in the geopolitics of technologies. The Foreign Policy Council "Ukrainian Prism". <https://prismua.org/en/english-eus-and-ukraines-approaches-to-digital-diplomacy-in-the-geopolitics-of-technologies>